

Economics and Administration, Tourism and Tourism Management, History, Culture, Religion, Psychology, Sociology, Fine Arts, Engineering, Architecture, Language, Literature, Educational Sciences, Pedagogy & Other Disciplines in Social Sciences

Vol:3, Issue:6
sssjournal.com

pp.884-893
ISSN:2587-1587

2017
sssjournal.info@gmail.com

Article Arrival Date (Makale Geliş Tarihi) 10/10/2017 | The Published Rel. Date (Makale Yayın Kabul Tarihi) 13/11/2017
Published Date (Makale Yayın Tarihi) 16.11.2017

DİN, AHLÂK VE DEĞERLER EĞİTİMİ AÇISINDAN TÜRK KÜLTÜRÜNDEKİ EĞİTİM ANLAYIŞLARIYLA FARKLI/ALTERNATİF EĞİTİM ANLAYIŞLARI ARASINDA BİR MUKAYESE*

A COMPARISON BETWEEN EDUCATIONAL APPROACH IN TURKISH CULTURE AND DIFFERENT/ALTERNATIVE EDUCATIONAL APPROACHES IN TERMS OF TEACHING RELIGION, ETHICS AND MORAL VALUES

Yrd.Doç.Dr. Mehmet ŞANVER

Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü, mehmet-sanver@hotmail.com,
Bursa/Türkiye

Okut. Berrin SARITUNÇ

Uludağ Üniversitesi Türk Dili Bölümü, bsaritunc@uludag.edu.tr, Bursa/Türkiye

Dr. Özgür ERAKKUŞ

enginler@yandex.com, Bursa/Türkiye

Lamiya MUSTAFAYEVA

Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, lamiyemustafa@gmail.com, Bursa/Türkiye

ÖZ

Türkler “alp” insan yetiştirme anlayışından başlayarak İslamiyet sonrasında da İslam dininin öğretilerinden faydalanmışlar, kendilerine has bir eğitim anlayışı geliştirmişler ve eğitim kurumları meydana getirmişlerdir. Bu çalışmanın amacı, Türk kültüründe gelişen eğitim anlayışlarıyla farklı eğitim anlayışlarını din, ahlâk ve değerler çerçevesinde değerlendirmektir. Sanayi devrimi, pek çok toplumsal yapıyı etkilediği gibi, eğitim anlayışlarını da etkilemiştir. Yeni ortaya çıkan eğitim anlayışlarındaki bir takım aksaklıklar ve doğan yeni ihtiyaçlar sonrasında farklı eğitim anlayışları da ortaya çıkmıştır. Bu çalışma kapsamında İngiltere’deki bazı okullar ziyaret edilmiştir. Ziyaretler 2016 yılında yapılmıştır. Ziyaretler ve incelemeler, Human Scale Education, Uluslararası Bakalorya (IB) ve Montessori okullarına gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmanın sonuçlarına göre, inceleme yapılan okullarda eğitime bütüncül olarak yaklaşıldığı, öğrencilerin her yönden bütüncül olarak gelişiminin desteklendiği görülmüştür. Okullarda din ve ahlâk eğitimi kapsamında öğrencilerin olumlu davranışlar kazanmalarına önem verildiği görülmüştür. Din derslerinde farklı kültür ve inançları tanımak ve onlara saygı konusunda üzerinde durulduğu ve öğrencilere kendi bilgilerini geliştirmeleri için uygun ortamlar oluşturulduğu görülmüştür. Türk kültüründeki eğitim anlayışında da bireyin sadece bilgi edinmesi değil, aynı zamanda “iyi bir insan olması” da hedeflenmekteydi. Bu kapsamda Türk kültüründeki eğitim anlayışlarıyla incelenen okullardaki eğitim anlayışlarının pek çok yönlerden benzeştiği görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Eğitim yaklaşımları, din ve ahlâk, Montessori, Uluslararası Bakalorya, İnsan Odaklı Eğitim.

ABSTRACT

Starting by creating “alp” human type, Turks created a special way of educational understanding and education institutions for themselves by using Islamic teachings. The aim of this study is to evaluate different changing and developing educational understandings in Turkish culture in the frame of religion and ethics. As Industrial Revolution affected educational understanding as so many social structures too. Also some flaws in newly-born educational approaches and new needs created different educational approaches. In content of this study, some schools in England have been visited. These visits held in 2016 and that had been done to Human Scale Education, International Baccalaureate and Montessori schools. According to results of this study, in inspected schools, it’s seen that integrated approach has been used and students’ integrated development has been supported from all aspects. In religious and moral values education lessons content, it’s cared for students to gain positive behaviours. It’s seen that in religious lessons, knowing different cultures and religious has been pointed out and suitable environments had been created for students to form their own knowledge and truth. In education approach of Turkish culture it’s not only individual’s learning / obtaining out of the knowledge, but also these individuals’ “being a good / useful person to society” were aimed. In this extent, there are so many resembling points between education approach in Turkish culture and inspected schools’ education approaches.

Keywords: Educational approaches, religion and ethics, Montessori, International Baccalaureate, Human Scale Education.

* Bu makale, “Türk Kültüründeki Eğitim Anlayışlarıyla Farklı Eğitim Anlayışlarında Din ve Ahlâk Eğitiminin Karşılaştırılması” konulu ve KUAP(D)-2015/66 no’lu BAP Küçük Ölçekli Uygulamalı Araştırma Projesi kapsamında hazırlanmıştır.

1. GİRİŞ

İnsanlar tarih boyunca doğası gereği bir şeye inanma, onun gereklerini öğrenme ihtiyacı duymuş ve kendilerinden sonraki kuşaklara aktarmak istemişlerdir. Böylece din eğitimi ortaya çıkmıştır. (Yılmaz ve Kılavuz, 2009). Dünyadaki uygulamalara bakıldığında bazı okullarda din ve ahlak hakkında genel bilgi veren dersler var iken; bazı okullarda ise belli bir dinin veya inanç sisteminin uygulamaları hakkında bilgi veren dersler bulunmaktadır. Bir kısım okullarda ise sosyal bilgiler dersi başta olmak üzere, diğer derslerin içeriğinde de din ve ahlak konularına yer verilmektedir. Yine bazı okullarda da ders dışı etkinlikler içerisinde din adamlarının veya din eğitimi öğretmenlerin katılımıyla çeşitli etkinlikler de düzenlenmektedir.

Ahlâk ve değerler konusu, insanın yeryüzündeki varlığına eşlik eden bir olgudur. Değerler, toplumları ve kültürleri birbirinden ayıran bir unsur olmasının yanında, aynı zamanda bir toplumun kendi bünyesinde birlik ve bütünlüğü sağlayan işleve de sahiptir. İnsanların hem bireysel, hem toplumsal yaşamında ahlak ve değerler önemli bir fonksiyona sahiptir. Ahlak ve değerler, insanlık düşünce tarihinin ilk dönemlerinden itibaren ilgi görmüş, konuyla ilgili pek çok fikirler ileri sürülmüş, eserler ortaya konmuştur. Ahlakın kökeniyle ilgili pek çok bilim dalında ayrı ayrı çalışmalar yürütülmüştür. (Gündüz, 2010).

2. AMAÇ

Din, ahlâk ve değerler, toplumların varlıklarını ve kimliklerini korumalarında ve sürdürmelerinde en önemli faktörlerdir. Bu kültürel unsurların nesilden nesile aktarılması, eğitim faaliyetlerinin önemli işlevlerinden birisidir. Dolayısıyla eğitim sistemlerinde din, ahlâk ve değerlerin yetişmekte olan nesillere kazandırılması önemli bir yer tutar. Zira din ve ahlakın da içinde yer aldığı değerler, insanı insanileştiren, insana değer katan, insanı yücelten ve toplumu bir arada tutan bir işleve sahiptir. Bu yüzden değerler, bütün toplumların önem verdiği, eğitim programlarında ihmal edilmeyen bir konudur. Değerler ve değer eğitimi konusunda toplumumuz, yüzyıllara, hatta bin yıllara uzanan tarihi derinliklerden gelen ve ayrıca bağlandığı İslam dini vasıtasıyla kazandığı bir birikime sahiptir. Türk eğitim ve kültür tarihi, bu iki boyutuyla anlam ve bütünlük kazanmıştır. Dolayısıyla eğitim ve kültür hazinemiz, hem tarihi derinliklerden gelen, hem de İslamiyet'in kaynaklarından ortaya çıkan değerleri ve tecrübeyi içerisinde barındırmaktadır. Ancak diğer toplumlarda ve farklı anlayışlardaki eğitim uygulamalarını bilmek, kendimizin nerede ve nasıl bir durumda olduğumuzu belirleme açısından önem taşımaktadır. Bu çalışmanın amacı, kültürümüzde var olan değerler ve eğitim anlayışı ile farklı/alternatif eğitim anlayışlarındaki değerler ve eğitim yaklaşımları arasında bir karşılaştırma imkânı sunmaktır.

3.YÖNTEM VE SINIRLILIK

Bu araştırmada sosyal olay ve olguların, olduğu gibi, değiştirilmeden ortaya konmasını ifade eden tasvir/tarama metodu (Arslantürk, 2016: 101) kullanılmıştır. Bu yolla, mevcut durum, şartlar ve özellikler olduğu gibi ortaya konulmaya çalışılmıştır. Öncelikle konuyla ilgili literatür taraması yapılmıştır. Ayrıca farklı eğitim yaklaşımlarını uygulayan okullarda gözlem ve görüşmeler yapmak amacıyla, İngiltere'deki bazı eğitim kurumlarıyla e-posta yoluyla irtibat kurulmuştur. Coğrafi yakınlık dolayısıyla Londra, Essex ve Brighton & Hove'da bulunan okullar tercih edilmiştir. Gözlem, temelde, verilerin bir başkasının rapor etmesi vb. yollarla değil; doğrudan elde edilmesine dönüktür. (Karasar, 2009: 157). Söz konusu okullara inceleme ziyaretleri, 29 Haziran – 7 Temmuz 2016 tarihleri arasında projemizde yer alan ekip tarafından gerçekleştirilmiştir. Ziyaret kapsamında üç ayrı okul yer almıştır. Bunlar, Londra'nın Croydon bölgesinde yer alan Stanley Park Lisesi, Essex bölgesinde bulunan Brentwood Okulu ve Brighton & Hove şehrinde faaliyet yürüten Montessori Okulu'dur. Ziyaret sırasında yapılan gözlem ve görüşmelerle bazı bilgiler alınmış ve tespitlerde bulunulmuştur. Okul ziyaretleri esnasında iki gözlemci tarafından eşzamanlı olarak veriler kaydedilmiş, iki gözlemci ise ziyaret sonrası yapılan kayıtların birleştirilmesi esnasında katkı sağlamışlardır. Okuldaki işleyiş, fiziki ortam, personelin yaklaşımı, öğrencilerin ders içi ve dışındaki davranışları gözlemlenmiştir. Kurum yetkililerince okuldaki işleyiş ve programlar hakkında kısa brifingler verilmiş ve aynı zamanda onlara sözlü olarak okulun eğitim yaklaşımı ve okuldaki din ve değerler eğitimi konusunda, hem dersler, hem de ders dışı uygulamalar sorulmuştur.

Çalışmamız kapsamındaki okullar, İngiltere'de alternatif eğitim yaklaşımlarını uygulayan okullardır ve araştırmamız bu okullarla sınırlıdır.

4. TÜRK KÜLTÜRÜNDE VE ALTERNATİF EĞİTİM ANLAYIŞLARINDA DİN, AHLÂK DEĞERLER EĞİTİMİ

Türklerde bilge ve erdem kutsal sayılmış ve bilge olmanın gerekliliği vurgulanmıştır (Ünalın ve Öztürk, 2008). Türklerde aile ve obanın bilge kişisi (Dede Korkut) telkinleriyle işlere başlanmış, ad verilmiş, karar alınmıştır. Bu bilgiden hareketle, birebir eğitim olgusunun önemli olduğu anlaşılmaktadır (Özmenli, 2012). Aile kurumuna çok önem verilmiştir. Ailede değerler yaşanarak çocuklara rol model olunur, yaşam becerileri, çocuklara küçük yaştan itibaren öğretilirdi (Aksoy, 2011). Türk devletlerinde gelecekte devleti yönetmesi ihtimali olan şehzadeler için özel bir eğitim öğretim yöntemi uygulanırdı. Devleti yönetmesi muhtemel şehzadeye teorik bilgiler verilmesi, ardından uygulamalı eğitim alması amacıyla bir yere vali olarak atanırdı. Teori ve uygulamayı birleştirerek şehzade, genç yaşında devleti yönetecek bilgi ve eğitime sahip olurdu. (Ünalın ve Öztürk, 2008).

Dinlerin insanlığın eğitimine ve gelişimine önemli katkısı olmuştur. İlahi dinler temel prensiplerini ve öğretilerini yazılı kaynaklardan yani kutsal kitaplardan almışlar, insanlığa yeni bir bakış açısı sunmuşlardır

Türkler de İslamiyet’i kabul sonrası eğitim öğretime önem vermeye devam etmişlerdir. Önemli düşünürler yetiştirmiş ve pek çok müessese kurmuştur. (Özmenli, 2012). İslam’ın ilk yıllarından itibaren dinin inanç, ibadet, ahlâk ve muamelâtla ilgili ilke, prensip ve düsturları öğretim konusu yapılmıştır. İslam’da sorumluluğun ferdiliği, “emr-i bil ma’ruf, nehy-i anil münker” (iyiliği emredip, kötülükten alıkoyma) in herkesin sorumluluğu olduğu inancı, ferdi fedakârlığa dayalı hizmet anlayışını oluşturmuş ve yaygınlaştırmıştır (Buyrukçu, 2006). Bu düşünce ile toplumdaki her bir birey toplumun ve diğer bireylerin gelişmesi için katkı sağlamıştır.

Eğitim, sürekli değişen ve gelişen bir özelliğe sahiptir. Eğitim kurumlarının temel görevi bireyi hayata hazırlamak, genç ve yetişkinlere kaliteli bir eğitim sunabilmektir. Eğitim kurumlarının bu görevi en iyi şekilde gerçekleştirebilmesi için, yapacakları işi son derece titizlikle planlamaları gerekmektedir. Bu planlamanın, toplumun kültürüne, karakterine, yetişen neslin gelişim düzeylerine, bireyin ilgi ve ihtiyaçlarına göre şekillenmesi gerekmektedir (Çakmak, 2013). Bu, aynı zamanda eğitimin bireyselleşmesi ve birey merkezli hale gelmesi anlamına gelmektedir.

Eğitim kurumları, geçmişte yaşayan bireylerin edindiği tecrübelerin, bilgi birikimlerinin, iyi değerlerin, becerilerinin diğer kuşaklara aktarıldığı yerlerdir. Modern toplumda eğitim devletlerin asli görevlerinden biri olarak görülmektedir. Devletler de, bu görevler çerçevesinde kurumlar meydana getirmiş ve bu kurumlarda iyi insan, iyi vatandaş ve kaliteli iş gücü yetiştirmek hedeflenmiştir. Okullar toplumsal ve bireysel olmak üzere iki farklı görev üstlenmiştir (Sarıtunç, 2016).

Mevcut ana akım eğitim sistemlerine bir takım tenkitler yöneltilmektedir. Bir taraftan okul ve eğitim, toplumda çok öne çıkarılırken; bir taraftan da toplumun beklentilerine cevap vermediği, bireyin ilgi, ihtiyaç ve yeteneklerini yeterince dikkate almadığı için sürekli eleştirilmektedir. Günümüz eğitim anlayışında, karşılaşılan problemlere çözüm üretebilen bireyler yetiştirmenin baskın olduğu anlaşılmaktadır. Bu yaklaşım, eğitim sistemi yapılandırılırken, bireylerin öğrenme ortamlarında, problemlerle karşı karşıya gelmeleri halinde, ortaya çıkan sorunlara çözüm bulma yeteneklerinin geliştirilmesini öne çıkarma çabalarından biri olarak gözükmektedir (Keskin Kargın ve Özkan, 2016). Ancak okulların öğrencileri hayata yeterince hazırlamadığı düşünülmektedir. Verilen bilgiler de belli bir zaman sonra unutulmaktadır.

Okulların öğrencilerin kişisel farklılıklarını göz önüne almaması sebebiyle, pek çok öğrenci başarısız kabul edilmekte ve eğitim hayatı sona ermektedir. Alternatif eğitim uygulamalarında olduğu gibi, bireysel farklılıkları dikkate alan eğitim ortamları oluşturulduğunda daha fazla öğrenci eğitim sistemi içerisinde kendisine yer bulabilir.

Bugün pek çok kimse başarısızlık sebebiyle eğitim sistemi dışına çıkmaktadır. Oysa bireysel farklılıkları dikkate alan alternatif eğitim imkânları olduğu takdirde, öğrenme hızına ve isteğine göre öğrenci eğitimini tamamlayabilir.

Günümüzde dünyanın her yerinde eğitimle ve okulla ilgili arayışlar, farklı okul modellerini gündeme getirmiştir. Farklı türde pek çok okul modelleri oluşmuştur. Dileyen dilediği okul modelini seçebilmektedir. Böylece kişilik özelliklerine uygun bir eğitim alma fırsatı bulan öğrenci, daha sağlıklı ve isabetli bir davranış eğitimiye sahip olma imkânını elde edebilir (Erakkuş, 2013).

Alternatif okul, kendine özgü eğitim anlayışı ve felsefesi olan, öğrencinin hazırbulunuşluk düzeyini ve ihtiyaçlarını merkeze alan okul modelleri için kullanılan bir kavramdır. Montessori, Waldorf, Reggio Emilia,

Ev Okulu, Uluslararası Bakalorya bu okullara örnek verilebilir. Kandemir, alternatif okulların ortak özelliklerini şöyle belirtmiştir: Alternatif okulların felsefi temelleri vardır. Bir modelin tüm topluma uygun olduğu zihniyeti yerine, her alternatif kendi eğitim ve öğretim metotlarını ve yaklaşımlarını meydana getirip sürdürebilir. Bu tip okullarda çeşitlilik vardır. Bireysel eğitime önem verilir. Her öğrenci için eğitim süreci değiştirilebilir. Öğretmen-öğrenci ilişkileri ana akım okullarından farklı olabilir. Okullarda paylaşarak karar verilir (Kandemir, 2014).

Farklı eğitim yaklaşımlarını uygulayan okullar, din ve ahlâk dersi olsun ya da olmasın, okulda olumlu davranışların kazanılmasına önem vermektedirler. Farklı okul yaklaşımlarında kişiye bütün olarak bakılmaktadır. Çeşitli ülkelerdeki okullarda uygulanan alternatif eğitim modellerinden birisi Montessori yaklaşımıdır. Bu yaklaşıma göre çocuğun sağlıklı bir gelişim göstermesi için uygun bir ortam oluşturulmalı, çocukların araştırması ve öğrenmesi desteklenmelidir. Çocuklara eğitim sürecinde deneme, gözlem yapma, araştırarak keşfetme hata yapma ve hatalarını düzeltmeleri için fırsatlar sunulmalıdır.

Çocuklara öğrenme fırsatları verilip seçenekler sunulduğunda, kendilerine uygun tercihler yapabilirler ve yaptıklarının sorumluluğunu alıp bağımsız bir şekilde hareket ettiklerinde olumlu bir benlik algısı geliştirebilirler (Kartal, 2011: 113) Montessori okullarında eğitim süreçlerinde çocuğun kendi eğitimini yönlendirmesi beklenmektedir. Montessori eğitiminde günlük yaşam becerileri programda yer alır. Yapılan araştırmalar, çocuğun gündelik hayatında karşılaşabileceği durumları içerir. Etrafındaki canlı ve cansız varlıklarla olan etkileşimini de kapsar (Çakıroğlu, 2009: 182).

Çocuğun gelişiminde çevrenin, yaşadığı ortamın, kullandığı materyallerin çok büyük önemi vardır. Bu nedenle Montessori'de ortama ayrı bir önem verilmektedir. Montessori yaklaşımına göre, çocuk, kendisine uygun ortamlarda ve uygun materyallerle çalışmalarını yapmalıdır. Okullarda mobilyalar ve öğretim malzemeleri çocuğun boyuna uygun olmalıdır. Öğretim malzemeleri ve etkinlikler, çocuğun günlük hayatını kolaylaştırıcı ve duyu organlarını geliştirici nitelikte olmalıdır (Topbaş, 2013: 59). Montessori yaklaşımında eğitim-öğretim programı hazırlanırken çocuğa bütüncül olarak yaklaşılır. Ruh, aklı ve bedeni dikkate alınır. Güncel eğitim, yöntemler, hedefler ve sosyal etkinlikler bakımından oldukça zengindir. Ancak eğitim hayatına giren birey, toplum hayatından da bir nevi kopmaktadır. Yaklaşımın uygulandığı okullarda aile, toplumsal yaşam ve okulda sunulan program bütünleştirilmektedir (Ayдын, 2010: 77).

Uluslararası Bakalorya Organizasyonu (IBO) 1968 yılında kurulan bir diğer alternatif eğitim yaklaşımıdır. PYP (İlk Yıllar Programı), MYP (Orta Yıllar Programı), Diploma, Career Related Programlarını geliştirmiştir. Bu sistemi uygulayan okullarda eğitim-öğretim, kendine has felsefesi doğrultusunda yürütülür. Bu felsefenin amacı, kültürlerarası anlayış ve saygı yoluyla barış dolu, daha güzel bir dünya meydana getirmeye yardımcı olacak, sorgulayan, bilgili ve duyarlı gençler yetiştirmektir (<http://www.eyuboglu.com/tr/associations/ibo/default.aspx> (07.09.2016))

Hem Montessori, hem de Uluslararası Bakalorya eğitim yaklaşımının birey merkezli bir eğitim özelliği taşıdığı görülmektedir.

Bu noktadan eğitim tarihimize baktığımızda; İslamiyet öncesi döneme ait olan metinlerde Türk eğitim sisteminin amacının alp tipi birey yetiştirmek olduğu anlaşılmaktadır. İlgili metinlerde bilgelik ve erdem kutsal sayılmıştır (Ünalın ve Öztürk, 2008). Alp, kahraman, yiğit, cesur anlamlarına gelen bir sözcüktür.

Yusuf Has Hacib'in Kutadgu Bilig adlı eserinde mutluluğa bilgi ile ulaşılacağı vurgulanmaktadır. Yine Dede Korkut hem maddi, hem manevi anlamlardaki alperen tipinin temsilcilerindedir. İlk İslami eserlerimizden olan Ahmet Yesevi'nin Divân-ı Hikmet'i ile Edip Ahmet Yükneki'nin Atabetü'l Hakayık adlı eseri de bilgili, erdemli olmanın önemi ve gerekliliği üzerinde durmuştur.

Türklerin din olarak İslam'ı kabul etmesinden sonra, bilim ve kültür hayatı gelişmeye devam etmiştir. Pek çok Türk kentleri birer kültür merkezi haline gelmiş, çeşitli eğitim kurumları açılmıştır. Medrese, kütüphane, enderun mektebi, sıbyan mektebi gibi eğitim kurumları açılmıştır. Bunların dışında cami ve mescitler, saraylar, kitapçı dükkanları, ulemanın evleri de yaygın eğitim kurumu işlevi görmüştür. Esnaf ve sanatkâra yönelik ahilik teşkilatı da mesleki eğitim veren bir sistemdir (Şişman, 2002: 165-169). Türk kültüründen gelen değerler ve İslam dininin öğretileri birleşerek bir eğitim anlayışı doğmuştur.

Klasik dönem İslam coğrafyasında eğitim kurumlarının dayandığı esaslar vardır. Bunlara ana hatlarıyla değinecek olursak; İslam dini başlangıcından itibaren bilgiye değer vermiştir. Zira insan, bilgi sayesinde yaratıcısını daha iyi tanır. İslam dininin kutsal kitabı olan Kuran-ı Kerim, evreni de okunacak bir kitap kabul etmiş, insanları bu kitabı okumaya teşvik etmiştir.

İslam dini, insanı edindiği bilgi ile “insan-ı kâmil” seviyesine çıkmayı desteklemiştir. İslam, bilginin kaydedilmesini ve hayata geçmesini, bireyde meleke oluşturmasını istemektedir. İlim tahsili tedrici olarak gerçekleşir. Bu tedricilik, daha çok bireyin gelişimini ve öğrencinin bireysel özelliklerini dikkate alan bir süreçtir. İlimler, İslam âlimleri tarafından amaç ve araç olarak ikiye ayrılmıştır. Bütün ilimler için ön-şart, güçlü bir dil melekesi, mantık ve yöntem bilgisidir. Öğretilen bilgiler arasında denge olmalıdır. Fazla bilgi yüklendiği zaman asıl amaç olan ilimde derinleşme zorlaşabilir. Eğitimde baskı ve şiddetten uzak durulmalıdır. Şiddet, insanlara hileyi ve aldatmayı öğretir; zamanla alışkanlık ve karakter halini alır. Bilgi, doğrudan ders alma yöntemiyle öğrenilebildiği gibi, başkalarından görerek, taklit ederek de öğrenilebilir. Bu, bilgiyi daha kalıcı kılar. Bilimsel gezi ve incelemeler, farklı bilim adamları ve üstadlardan alınan eğitimler, öğrencinin potansiyelini harekete geçirir ve ilmi melekelerini artırır. Bütün bunlar, gerek İslamiyet öncesi, gerekse İslamiyet sonrası eğitim anlayışında toplumsal ve kültürel değerlerin yetişmekte olan nesle kazandırılmasında insan ve birey merkezli bir eğitim yaklaşımının egemen olduğunu göstermektedir. İslam medeniyetindeki eğitim-öğretim birikimi, günümüz ihtiyaçları açısından yeniden ele alınabilir.

5. BULGULAR

Eğitim anlayışlarıyla ilgili farklı uygulamaları yerinde görmek amacıyla ziyaret edilen eğitim kurumlarından Londra Stanley Park Lisesi, ‘Human Scale’ yaklaşımını uygulamaktadır.² Okul devlet okuludur. Okulda etkileşim ön plandadır. Okulun mimari yapısı, öğrencilerin etkileşimde bulunmasına imkân sağlayacak bir düzenleme ile inşa edilmiştir. Okul yöneticilerine göre, sadece akademik başarı ve sınavlardan geçmek tam olarak yeterli değildir. Toplumun, etkin ve özgüvenle iletişim kurabilen, kendi inisiyatiflerini alabilen, eleştirel düşünebilen, başkalarıyla işbirliği yapabilen ve yaratıcı insanlara ihtiyacı vardır. Onlar, sadece akademik çalışmaya odaklanmanın bu tür öğrenciler yetiştiremeyeceğini; öğrencilerin etkin olduğu, mükemmel insanı yetiştirecek bir müfredatı oluşturmak zorunda olduklarını belirtmişlerdir. Okulda öğrencilere yaşam becerileri kazandırılmaktadır. Okul ortamında uygun açık hava alanı ve bina içi gerekli alanlar oluşturulmuştur. Öğrenciler, toplum hizmeti faaliyetlerinde bulunmaktadırlar. Öğrencilerin ahlâki gelişimine önem verilmektedir. Örtük öğrenmeden yararlanılmaktadır. Öğrencilerin kişisel gelişimini sağlamak için ders saati ayrılmıştır. Okulda dinler hakkında bilgi verilen din dersi programda yer almaktadır. Yaz kampları düzenlenerek öğrencilerin gelişimi hedeflenmektedir.

Ziyaret edilen eğitim kurumlarından Brentwood Okulu ise, Essex bölgesinde yer almaktadır. 500 yıllık bir geçmişe sahip olan Brentwood Okulu, Uluslararası Bakalorya programı uygulamaktadır. Okul özel okuldur. Uluslararası Bakalorya programında derslerin içerikleri sıralanmaz. Genel temalar ve ölçütler sunulur. IBO İlk Yıllar Programında (PYP) Matematik, Sosyal Bilimler, Dil, Sanat, Bilim ve Teknoloji, kişisel, sosyal ve fiziksel eğitim; IBO Orta Yıllar Programında (MYP) Anadil, Sosyal Bilimler, Teknoloji, Matematik, Beden Eğitimi Fen Bilimleri ve Sanat, Yabancı Dil; IBO Diploma Programında (DP) Anadil, Yabancı Dil, İnsan ve Toplum Bilimleri, Matematik, deneysel bilimler, Güzel Sanatlar ve Seçmeli Dersler ders grupları belirlenmiştir. Bu derslerin disiplinler üstü işlenmesi, hayatla bağlantılı olması amaçlanır.

Brentwood Okulu’nda okul yöneticilerinin moderatörlüğünde genel toplantılar yapılmaktadır. Bu uygulamadaki amaç, öğrencinin hedef davranışları kazanmasıdır. Buna uygun mekanlar okulda mevcuttur. Ders içi ve ders dışı etkinlikler, toplum hizmeti uygulamaları ile örtük öğrenmeden yararlanılmaktadır. Okulun sloganı ‘Erdem, İrfan ve Edeb’dir. Okulda dini ihtiyaçların karşılanması amacıyla ibadethane bulunmaktadır. İbadethanede din görevlisiyle öğrenciler yaş gruplarına göre bir araya gelmektedir. Okul Hıristiyan okulu olmakla birlikte, farklı inançlara mensup personel ve öğrenciler bulunmaktadır. Okulda Religious Studies (Dini Araştırmalar) dersleri mevcuttur. Bu derste öğrenciler tüm dinleri tanımaktadır. Farklılıklar zenginlik olarak kabul edilmektedir. Okulun kütüphanesinde çeşitli inançlar ve kültürlerle ilgili kitaplar bulunmaktadır.

Brentwood Okulu’nda Bilgi Kuramı derslerinde din ve ahlâk konuları tartışılmaktadır. Uluslararası Bakalorya Diploma Programında, Bilgi Kuramı (Theory Of Knowledge/TOK) dersinde bilginin çeşitli biçimlerinin kökeni, geçerliği ve güvenilirliği incelenir. Öğrenci bu derste kişisel bir bakış açısı geliştirmeyi öğrenir. Bilgi Kuramı dersi IBO Diploma Programı’na özgü bir derstir (<http://ibo.org/en/programmes/diploma-programme/curriculum/> (06.09.2016)). IB yaklaşımında öğrenci, bilgiyi temellendirmelidir. Uluslararası Bakalorya programında öğrenci, bilgi kuramı dersinde diğer disiplinlerde edinmiş oldukları bilgileri gerçek

² Human Scale Education (HSE) (İnsan Odaklı Eğitim), demokrasi, adalet ve saygıya dayalı, küçük çapta öğrenci topluluklarına uygulanan yeni bir eğitim akımıdır. HSE, çocukların ve gençlerin bir birey olarak kabul edildiği ve değerlendirildiği insan odaklı eğitim ortamını hazırlayan okullar ve ebeveynlerde hemen başarılı olmakta, işe yaramaktadır. HSE, insanlık değerlerinin ve ilişkilerin önceliğinin sadece okullarımız ile sınırlı kalmamasına, ayrıca toplum hizmet sektörlerini de etkilemesi gerektiğine inanmaktadır. (http://www.hse.org.uk/about_hse.html (07.09.2016)).

yaşamla ilişkilendirir. Öğrenci, edindiği bilgiyi temellendirir ve bu derste tartışmalar yaparak özgün bilgiye ulaşır.

Eğitim sürecindeki çocuklar ve gençler, eğitimin en önemli unsurları ile okulun dışında muhatap olurlar. Eğitim, sadece sınıfta öğrenilenlerle sınırlı değildir. Gelişim süreci içerisinde insanlar, kişinin kendi sorumluluğunu almayı, kardeşlik-dostluk kavramlarını anlamlandırmayı, toplum hizmetini, yardımseverliği, zihinsel ve fiziksel sağlığın önemini kavramayı ve çevreye duyarlı olmayı öğrenirler. Eğitim süreci, çocukların ve gençlerin tutumlarını ve ahlaki değerlerini de içermelidir. Toplum hizmet çalışmalarında öğrenciler önemli kazanç elde ederler. (http://www.eyuboglu.com/tr/associations/ibo/ibDiplomaProgrami_Cas.aspx (06.09.2016)).

Yaratıcılık, Etkinlik, Hizmet: (Creativity, Action, Service/CAS): IBO felsefesinin temelinde, "bireyin bir bütün olarak eğitimi" görüşü var olduğu için, her diploma adayı öğrencinin, CAS çalışmasında yer alması ve iki yıl içinde yüz elli saatini bu çalışmaya ayırması gerekmektedir. TOK, CAS ve EE (Extended Essay)³ alanlarında gerekli çalışmanın yapılmaması durumunda, öğrenci IBDP'den diploma almaya hak kazanamaz (<http://ibo.org/en/programmes/diploma-programme/curriculum/> (06.09.2016)). Uluslararası Bakalorya Orta Yıllar (MYP) ve Diploma programında (DP) öğrenciler toplum hizmeti çalışması yapmaktadırlar. Toplum hizmeti, öğrencileri duyarlı, üretken, yerel ve küresel topluma karşı görev ve sorumluluklarının bilincinde ve bu doğrultuda hareket eden bireyler olarak yetiştirmeyi amaçlar. Toplum hizmeti yoluyla öğrencilerin kendini tanıması ve özgüven duygusu kazanması, yeteneklerini geliştirebilmesi, organizasyon becerilerini öğrenebilmesi, pratik beceriler kazanması, insanlık ve çevre sorunları hakkında bilinçlenmesi, başkalarıyla birlikte çalışma yeteneğini geliştirmesi, olumlu bakış açısı edinmesi, empati kurabilmesi arzu edilir (Arel Okulları 2013-2014 Toplum ve Hizmet Portfolyosu Danışman Öğretmen Kitapçığı, 2013: 2-4). Böylece öğrenci, gerçek hayatla iç içe, toplumsal hayatın içinde bizzat yer alarak, yaparak ve yaşayarak, problemlerle yüzleşerek öğrenme yolunu izlemektedir.

Brentwood Okulu'nda öğrencilerin olumlu davranışlar kazanması ve hayata hazırlanması için sistematik çalışmalar yapılmaktadır. Okul binalarında, bahçede, etkinlik alanlarında yemekhanede her ortamda bu çalışmaların yansımaları gözlemlenmiştir. Dinler, iman ve ibadetlerin yanı sıra bireyin kendisine, diğer bireylere ve çevreye karşı görev ve sorumlulukları üzerinde durmaktadır. Dini öğretiler ve toplumsal tecrübeler sonucunda ahlâk ilkeleri öne çıkmaktadır.

Kuran-ı Kerim'de "Biz insanoğlunu gerçekten şan ve şeref sahibi kıldık." (İsra 17/70) ayeti insanın üstün ve değerli bir varlık olarak yaratıldığını belirtmektedir. İnsan, akıl sahibi, düşünebilen irade sahibi, özgür ve sorumlu ve inanan bir varlıktır. İnsan, düşünebilme yetisi sayesinde iyiyi kötüden, faydalıyı zararlıdan ve doğruyu yanlıştan ayırır (Çubukçu, 2013: 66). Ahlak ilkelerinin belirlenmesi ve bilinmesi önemli bir adımdır, ancak bu ilkelerin bilinmesi ve sosyal hayata geçirilmesi ahlak alanında belki de daha önemli bir noktadır. Çünkü ahlaki bilgiye sahip olan bireylerin sık sık ahlaki davranışları yanlış işledikleri görülmektedir.

Doğru ahlaki davranışın ne olduğu bilindiği halde, ahlaki yanlışı tercih eden insanların varlığı da göstermektedir ki, doğru olan şeyin bilgisi, onu yerine getirmek için gerekli olsa da yeter sebep değildir. (Kılıç, 1992: 162). Vural, din ve ahlâk eğitiminde yalnızca bilgi vermenin yeterli olmadığını, düşünce becerisini geliştirici sorularla tartışma ortamının oluşmasını önermektedir (Vural, 2004: 145).

Ziyaret edilen bir diğer okul ise, Brighton & Hove Montessori Okulu'dur. Bu okul, anaokulu ve ilkokul düzeyinde eğitim veren, Montessori yaklaşımını uygulayan özel bir okuldur. Brighton & Hove şehrinde yer almaktadır. Montessori'nin geliştirdiği çocuk eğitimi yaklaşımı, çocuğu ruhsal ve fiziksel açıdan olumlu yönde etkileyen; çocuğun duyu, hareket ve dil eğitimine önem veren; sosyal, duygusal, bedensel yönden gelişimine önemli katkıları ve faydaları olan bir yaklaşımdır (Vuslat – Akyol Köksal, 2006). Brighton & Hove Montessori Okulu'nda çok zengin materyaller bulunmaktadır. Öğrencilerin bu materyalleri kullanarak hedef-kazanımları kendilerinin elde etmesi arzu edilmektedir. Öğrencilerin hayata hazırlanması için etkinlikler yapılmaktadır. Öğrencilerin olumlu davranışlar kazanmasına yönelik ortam hazırlanmaktadır. Öğretmenler, öğrencilere rol model olmaktadır. Montessori yaklaşımını uygulayan okul öncesi kurumlarda nezâket ve zarâfet (grace and courtesy) dersleri uygulanmaktadır. Montessori yaklaşımında çocuğu kendi gelişim süreci içinde destekleyerek kendi karakter yaklaşımını desteklenmesi hedeflenmektedir. (Durakoğlu, 2011: 123). Montessori sınıflarında öğrenciler kendi kültürlerindeki görgü kurallarını öğrenirler (Polk Lillard, 2014: 63). Okul öncesi Montessori kurumunda kültür etkinlikleri altında öğrencilerin mensup olduğu dinler ve diğer dinlerle ilgili etkinlikler yapılmaktadır. Diğer eğitim kademelerinde ise, okullara göre din ve değerlerle ilgili dersler

³ Öğrencilerin IBDP (Uluslararası Bakalorya Diploma Programı) programından mezun olabilmeleri için bir konuda yapmaları gereken ve Genişletilmiş Deneme olarak ifade edebileceğimiz bir araştırma projesidir.

değişmektedir. Okul müfredatında doğrudan din ve ahlâk dersleri yer almakta veya konular diğer derslerin içerisinde ele alınmaktadır. Ayrıca müfredat dışı faaliyet olarak din eğitimi ve öğretimi kapsamında etkinlikler olabilmektedir. Montessoriyeye göre, bedensel hareketler ile kişilik gelişimi arasında ilişki vardır. Bu yüzden buna dikkat edilmelidir (Durakoğlu, 2011: 45).⁴

Ziyaret edilen okullarda, eğitimin öğrenci merkezli bir anlayışa dayandığı görülmüştür. Eğitimde öğrenciyi bütün olarak ele alan, öğrenme süreçlerinde öğrenenin aktif olduğu bir anlayış hâkimdir. Çocuğun eğitiminde onun bilişsel, duygusal, fiziksel/bedensel özellikleri, ilgi, ihtiyaç ve yetenekleri, öğrenme ve gelişim düzeyi dikkate alınmaktadır. Aynı zamanda çocuğun ruhsal gelişimi ve değerler dünyası ihmal edilmemektedir ki din ve ahlâk konusu bu alanla ilgilidir.

Farklı okul anlayışlarında olduğu gibi, ahlâk, karakter, moral değerler, erdem, din, etik eğitimi, ne ad verilirse verilsin, hedef kitleye olumlu katkıda bulunmak için onlara olumlu, yapıcı söz ve tavırlarla yaklaşılmalıdır. Yalnızca yapmamaları gerekenler söylenerek, çocuklar yasaklar altında bunaltılmamalıdır. İllâ yasaklar olacaksa, yapılması gerekenler veya yapılabilecekler konusunda seçenekler/alternatifler gösterilmelidir. Kültür ve eğitim tarihimizde önemli bir yeri olan, peygamberliğinin yanında aynı zamanda iyi bir mürebbi olan Hz. Muhammed’le ilgili olarak anlatılan şu olay nakledilir:

Bir gün Ensâr’dan (Medineli müslümanlardan) birisinin bahçesindeki hurma ağaçlarını taşıyan Râfi b. Amr adlı bir çocuğu, bahçe sahibi yakalayarak Peygamber Efendimiz Hz. Muhammed’in huzuruna getirmişti. Hz. Peygamber, Râfi’ye: “Yavrucuğum niçin ağaçları taşıyorsun?” diye sorunca, Râfi “Aç idim Yâ Rasulallah, karnımı doyurmak için taşıdım!” cevabını verdi. Bunun üzerine Hz. Peygamber, “Yavrum, bir daha acıkırsan, ağaçları taşıma, altına düşenleri al, ye!” buyurdu. Sonra da Râfi’nin başını okşayarak: “Allah’ım, bu yavrunun karnını doyur!..” diye O’na dua etti (İbni Mâce, Ticârât, bâb: 67).

Bu hadiste anlatılan olayda, Hz. Peygamber, önemli bir pedagojik kuralı ortaya koymuş ve uygulamıştır. Olayın kahramanı olan Râfi’ye bir yasak getirirken, onun kadar cazip bir alternatif de getirmiştir. Yani hurma ağacını taşlamayı yasaklarken, “altına düşenleri yemesini” söyleyerek yasaklanan davranışın alternatifini göstermiştir. Çocuğa yaptığı işin “haram”, “yasak” veya “günah” olduğunu telaffuz bile etmemiştir. Çünkü Râfi, o zaman belki de helali, haramı kavrayabilecek yaşta bile değildi (Öcal, 1990: 86-87). Bu uygulamada anneler, babalar ve bütün eğitimciler için önemli bir ders vardır.

Öğretmenler, hedef davranışlarda rol model olmalıdır. Ana akım dışındaki farklı okul yaklaşımları, eğitim esnasında çocuğa bütüncül yaklaşılması gerektiğini savunmaktadırlar. Bazı araştırmalar, çocuğun okulda olumlu davranışlar yanında, sınıf arkadaşlarından ve öğretmenlerinden olumsuz davranışlar edindiklerini göstermektedir (Başal, 2012: 179). Öğrencilerin okulda uygun rol modellerle karşılaşması ve olumlu davranışları içselleştirebileceği ortam önemlidir. Dinler de toplumlarda rol modeller yoluyla yayılmıştır. Bizim eğitim tarihimizde önemli bir iz bırakan Kur’an-ı Kerim, insanların terbiye edilmesi konusunda birçok yöntem kullanmıştır (Bu konuda geniş bilgi için bkz. Şanver, 2001). Kur’an’ın insanları terbiye etme yöntemlerinden birisi de örnek gösterme yoluyla eğitim metodudur. Kur’an, bu metodu kullanmak üzere çoğu zaman peygamberlerin örnek davranışlarını anlatır (Bu konuda bkz. Kalem, 68/4; Ahzâb, 33/21; Al-i İmrân, 3/159). Bazen de Hazret-i Peygamber’in etrafında bulunan ashab-ı kiram, Hazret-i İsa’nın etrafında bulunan havariler, Hazret-i İbrahim’in etrafındaki inanmış insanların hal ve davranışları örnek şahsiyetler olarak gösterilir (Bkz. Mümtehone, 60/5-6). Öğrencilerin okulda olumlu davranışlar kazanmaları bakımından okulda değerler eğitimi uygulamaları hem birey hem de toplum için önemlidir.

Montessori, Uluslararası Bakalorya, Human Scale yaklaşımlarında insanın yaşadığı çevreye olan sorumlulukları öğretim programı içinde yer almaktadır. Din bilimlerinin kavramlarıyla bağlantılı Evren-Tanrı, İnsan-Evren ilişkisi, İslam dininde yer alan “Yiyiniz, içiniz, ama israf etmeyiniz” (A’raf, 7/31). anlayışında vardır. “Gerçek müslüman, elinden dilinden müslümanların emniyet ve esenlikte olup (zarar görmedikleri) kimsedir” (Tirmizi, İman: 12; Müslim, İman: 14; Buhâri, İman: 3; Nesâi, İman: 8) ifadesi de bu kapsamda ele alınabilir. Dolayısıyla eğitimin, ahlâkın, değerlerin, dinin hedefleri/kazandırmak istedikleri birbiriyle örtüşmektedir.

⁴ Bu konuda İslam peygamberi Hz. Muhammed de “Çocuğu olan onunla çocuklaşın” (Heysemî, 1998: 9/181-182) sözleriyle çocukların oyununa verdiği önemi göstermektedir. Hz. Muhammed, insanın sağlıklı ve dinç olması için güreş, yüzücülük, binicilik, okçuluk gibi sporların yapılmasını istemiş ve çocuklara öğretilmesini de tavsiye etmiştir. Kendisinin de eşi Hz. Aişe ile koşu yaptığı hadis kaynaklarında yer almaktadır (Bkz. Ebû Dâvud, Cihad, 68).

6. KARŞILAŞTIRMA

Gerek İslamiyet öncesi, gerekse İslamiyet sonrası Türk kültüründe ve eğitim anlayışında değerlerin ve değer eğitiminin önemli bir yeri vardır. Değer eğitiminde insan odaklı bir anlayış yer almakta ve bireyin çok yönlü özellikleri dikkate alınmaktadır. Bu bağlamda insanın gelişimi, ilgi ve ihtiyaçları, yetenekleri ve çok yönlü yapısı önem kazanmaktadır. Araştırmamız kapsamındaki okullarda Türk kültür ve eğitim anlayışıyla örtüşen noktalar görülmektedir. Eski Türk eğitim sisteminde bilgiyi esas alan bilge, alp tipi insan yetiştirme modeli ve yaparak-yaşayarak öğrenme ve öğretme anlayışı mevcuttur. İslam eğitim anlayışında bilginin hayata geçirilmesi, davranışa yansımaları ve uygulama alanına konulması, eğitim hedeflerinin gerçekleşmesi açısından önemli bir konudur. Bu husus, aynı zamanda söz-davranış uyumu ve model olma konusunda önemli bir karakter özelliğini ifade etmektedir. Eğitimde ve eğitimcinin kişilik ve karakterinde istikrarlı bir yapının göstergesi olarak Kur'an'da bu konu önemle vurgulanmaktadır (Bkz. Sâf, 61/2-3). Hz. Muhammed'in yaşa, cinsiyete, kişinin algı düzeyine göre nasihatle bulunarak, iş bölümü yaparak, en başta da kendi yaşayışıyla örnek olarak göstermesi, günümüzde genel kabul gören eğitim ilke ve yaklaşımları arasında yer almaktadır. Bu durum, modern eğitim anlayışlarıyla pek çok açıdan benzerlik göstermektedir.

Alternatif eğitim anlayışında her bir öğrenci değerlidir. Türk Kültürünün şekillenmesinde önemli yeri olan İslam dininde de insan yaratılmışların en yücesi olarak nitelendirilmiştir. Sanayi toplumunun eğitim anlayışında birey ihmal edilmiştir. Herkesin aynı hızda aynı şekilde öğrenmesi istenmiş, sisteme ayak uyduramayanlar eğitim sistemi dışına itilmiştir. Alternatif eğitimde öğrencilerin tercihlerine daha çok önem verilir. Öğrenciler kendi hızlarında ilerler. Yarışmadan çok işbirliği önemlidir. Türk Eğitim tarihine bakıldığında öğrenciler, istediği zaman eğitim sistemine girebilmekte ve kendi hızına göre ilerleyebilmektedir.

Alternatif eğitimde öğretmenin rolü öğrenciye rehberlik etmeli ve aynı zamanda öğretmen öğrencisine rol model olmalıdır. Osmanlı Devleti'nin kuruluş yıllarında dönemin başkenti Bursa'da ilkokullarda görev yapacak öğretmenler Bursa kadısının teklifi, padişahın onayıyla belirlenmekteydi. Buradan öğretmenlerin niteliklerini inceleyecek kişi veya komisyonlar olduğu anlaşılmaktadır. Atanacak öğretmende bilgi dışında salih olma, ilim sahibi, müttaki, yumuşak huylu, terbiye edici niteliklere sahip, ahlâklı, Allah rızasını gözetken, içten davranışlı, tamahkâr olmayan, iş disiplinine sahip olması aranan niteliklerdi. Ayrıca iyiliklere eğilimli, kötülüklerden korunan, çocukları eğitmede yetenekli, işini aksatmayan, iffetli ve dindar olması da tercih sebeplerindendi (Hızlı, 1999). Alternatif eğitim yaklaşımlarını uygulayan okullarda öğretmenin yanında yardımcı eğitmen de bulunmaktadır. Bireysel ve grupla yapılan etkinliklerde yardımcı eğitmen öğrencilere destek olmaktadır. Osmanlı dönemi mekteplerinde de öğrencilere dersi tekrar ettiren, öğrenme güçlüğü çeken öğrencilere ve diğer öğrencilere de ders çalışırken yardımcı olan görevliler bulunmaktaydı. Mekteplerde olduğu gibi mesleki eğitimde de örnek olma çok önemliydi. Ailelerden başlayıp kanaat önderlerine kadar örnek olmaya çok önem verilirdi. Çocuklar ve gençler, olumlu davranışları, belli becerileri toplumda görme ve yaşama imkânına sahipti.

Alternatif eğitimde bütüncül bir bakış açısı mevcuttur. Okul, sadece bilgi aktarılan ya da kişileri belli bir kalıba sokmaya çalışılan bir yer değildir. Elbette her okulun kendine göre bir misyonu, kültürü ve aktarmak istediği değerleri mevcuttur. Alternatif eğitimin ana akım eğitimden bu konudaki farkı tek tipleştirilmeden ve öğrencinin kişilik özelliklerini dikkate alarak yapmasıdır. Alternatif eğitimde öğrencinin bilişsel, duyuşsal ve psikomotor gelişimi birlikte ele alınır. Günlük yaşam becerilerini edinmesi hedeflenir. Bir bilgiyi edinirken etkinlikler esnasında arkadaşıyla paylaşma, diğerlerinin haklarına saygı gibi duyuşsal özellikler kazanması da arzu edilir. Dersler esnasında kendini ve diğer varlıkları tanıyarak sorumluluklarını öğrenir. Türk düşünürlerine göre, birey önce kendini tanımalı, insanın mahiyetini bilmeli, evreni ve yaratıcısını tanımalıdır. Kendini her yönden geliştirmelidir. Doğruyu ve yanlışını bilmek yetmez, doğruyu tercih edecek iradeye de sahip olmalıdır. Bildiklerini hayata geçirmelidir. Edindiği bilgi ve becerilerini kendine ve topluma faydalı olacak şekilde kullanmalıdır. Alternatif eğitimde oyun ve spor, hem bedensel gelişim, hem de kişilik gelişimi açısından çocuklar ve gençler için önemlidir. Okulların daha kuruluş aşamasında öğrencilerin sağlıklı gelişimine uygun fiziki ve sosyal bir ortam imkânlar ölçüsünde oluşturulmaya çalışılır. Türk kültüründe de bedensel gelişim çok önemlidir. Köylerde ve şehirlerde yapılan şenliklerde, düğünlerde bile bedensel etkinlikler, oyunlar ve sportif müsabakalar tertip edilirdi. Klasik dönem Osmanlı'da Bursa'daki ilk mekteplerde Beden Eğitimi dersi bulunmaktaydı. Devlette bazı görevler üstlenecek kişileri yetiştiren Enderun mekteplerinde de diğer derslerin yanında beden eğitimine, çeşitli sporlara yer verilirdi. Birlikte, toplu yaşamın gerektirdiği ahlâki özelliklerin kazandırılmasına önem verilirdi. Hem güzel sanatlar, hem de el becerileri (zanaat) üzerinde durulurdu.

7. SONUÇ

Gerek beşeri sistemlerin, gerekse dinlerin üzerinde durduğu ilk konuların başında insanın ve toplumun eğitimi konusu gelmektedir. Tüm dünyada eğitim sistemleri konusunda yeni arayışlar mevcuttur. Bu da alternatif eğitim yaklaşımlarının ve bu yaklaşımların uygulandığı okulların yaygınlaşmasına neden olmaktadır. Bu durum, ana akım eğitim anlayışlarının hedefleri karşılamakta ve arzu edilen insan modelini yetiştirmekte yeterli olmamasının bir sonucudur.

Sanayi devrimi sonrası, dünyada sistemin ihtiyaç duyduğu insanı yetiştirmek, belli bir kalıba sokmak amacıyla fabrika tipi eğitim anlayışına geçilmiştir. Bu anlayışa karşın Montessori, Waldorf, Reggio Emilia, Ev Okulu, Uluslararası Bakalorya vb. alternatif eğitim anlayışları ortaya atılmıştır. Türk kültüründe ve alternatif eğitimde insana önem verilir ve insanı insan yapan değerler eğitim sürecinde ihmal edilmez. Alternatif eğitimde her öğrenci kendi hızında ilerler ve tercihlerine önem verilir. Öğretmenin rolü rehberlik etmektir. Öğretmen aynı zamanda rol model olmalıdır. Türk kültüründe öğretmenin öğrenciye rol model olacak donanıma sahip olması beklenir. Alternatif eğitimde bütüncül bir bakış açısı mevcuttur. Türk kültüründe de çocuğun her yönüyle gelişmesine önem verilir.

Günümüzde de eğitim ile ilgili bir takım geliştirme çabaları görülmektedir. En köklü anlayış değişikliği 2005'te öğretim programlarında yapılmıştır. Yine de bireysel farklılıklara daha çok önem veren, rekabetçi değil işbirliğine dayalı, daha hayatın içinde bir eğitim anlayışına ihtiyaç duyulmaktadır. Alternatif eğitimden anlayışlarından ve Türk kültüründen günümüz şartlarına göre bundan sonraki düzenlemelerde istifade edilebilir.

KAYNAKÇA

- Aksoy, İ. (2011). "Türklerde Aile ve Çocuk Eğitimi", Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 4, (16), Kış.
- Arslantürk, Z. (2016). Uygulamalı Sosyal Araştırma Metot ve Teknikler SPSS, Çamlıca Yayınları, İstanbul.
- Arel Okulları 2013-2014 Toplum Ve Hizmet Portfolyosu Danışman Öğretmen Kitapçığı, (2013). İstanbul.
- Aydın, İ. (2010). Alternatif Okullar, 3. b., PegemA Yayıncılık, Ankara.
- Başal, H. A. (2012). Nasıl Mutlu ve Başarılı Bir Çocuk Yetiştiririm?, 5.b., Ekin Basım Yayım Dağıtım, Bursa.
- Buhâri, Ebu Abdullah Muhammed b. İsmail (1958) Sahih-i Bahâri, I-IX, Kahire.
- Buyrukçu, R. (2006). "Türkiye'de Din Görevlisi Yetiştirme Problemi ve Çözüm Önerileri", Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, XLVII, (II), Ankara, ss. 101-128.
- Çakıroğlu, E. (2009). Wilbrant, Maria Montessori Yöntemiyle Çocuk Eğitimi Sanatı, Sistem Yayıncılık, İstanbul.
- Çakmak, F. (2013). "Din Eğitiminde Program Geliştirme ve Aile Faktörü", Iğdır Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, S. 1, Iğdır, ss. 81-104.
- Çubukçu, İ. A. (2013). İslam'da Ahlâk ve Manevi Vazifeler, 11.b., Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara.
- Durakoğlu, A. (2011). Çocuk Doğası ve Eğitimi (3-6 Yaş), Alter Yayınları, Ankara.
- Ebû Dâvud, Süleyman b. Eş'âs b. İshak el-Ezdî es-Sicistânî (1981). Sünen-ü Ebi Dâvud, I-XI, İstanbul.
- Erakkuş, Ö. (2013). "Montessori Eğitim Sisteminin İslam Coğrafyasındaki Bazı Uygulamalarla Karşılaştırılması", V. Uluslararası Türkiye Eğitim Araştırmaları Kongresi Bildirileri, Çanakkale, ss. 2403-2410.
- Gündüz, T. (2010). "Üstün Zekâlı Çocuklarda Ahlâk Gelişimi ve Eğitimi", İnönü Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 1, (1), Malatya, ss. 157-177.
- Heysemî, Nûrud-Dîn Ali Bin Ebî Bekr. (1998). Mecma'u'z-Zevâid ve Menbâ'u'l-Fevâid, I-X, Beyrut.
- Hızlı, M. (1999). Mahkeme Sicillerine Göre Osmanlı Klasik Döneminde İlköğretim ve Bursa Sıbyan Mektepleri, Uludağ Üniversitesi Basımevi.
- <http://www.eyuboglu.com/tr/associations/ibo/default.aspx> (07.09.2016).
- http://www.eyuboglu.com/tr/associations/ibo/ibDiplomaProgrami_Cas.aspx (06.09.2016)

http://www.hse.org.uk/about_hse.html (07.09.2016).

<http://ibo.org/en/programmes/diploma-programme/curriculum/> (06.09.2016).

Elbânî Muhammed Nâsıruddîn (1988). Sünen-i İbn-i Mâce, I-II, Beyrut.

Kandemir, M. (2014). Alternatif Eğitim Manifestosu, 3. b., Sınırsız Yayıncılık, Ankara.

Karasar, N. (2009). Bilimsel Araştırma Yöntemi, Nobel Yayıncılık, Ankara.

Kartal, H. (2011). Geçmişten Günümüze Erken Çocukluk Eğitimi Uygulamaları, 2. b., Ezgi Kitabevi Yayınları, Bursa.

Keskin Kargın, E., - M. Özkan (2016). Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 29 (2), ss. 497-513.

Kılıç, R. (1992). Ahlâkın Dini Temeli, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara.

Kur'an-ı Kerim.

Müslim, Müslim b. Haccâc el-Kuşerî (1330) Sahih-i Müslim, I-VIII, İstanbul.

Nesâî, Ebu Abdurrahman Muhammed b. Ali b. Şuayb (1964). Sünen-ü Nesâî, I-VII, Kahire.

Öcal, M. (1990). Din Eğitimi ve Öğretiminde Metodlar, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara.

Özmenli, M. (2012). "Ortaçağ'da Türklerde Bilginin Varlığı", The Journal of Academic Social Science Studies, 5, (3), June.

Polk Lillard, P. (2014). İlk ve Ortaokulda Montessori Eğitimi, Kaknüs Yayınları, İstanbul.

Sarıtunç, B. (2016). "Yükseköğretimde Türk Dili Derslerinin Öğrencilerin Duyuşsal Gelişimine Katkısı", Karaelmas Eğitim Bilimleri Dergisi, S. 4, Ereğli, ss. 50-58.

Şanver, M. (2001). Kur'an'da Tebliğ ve Eğitim Psikolojisi, Pınar Yayınları, İstanbul.

Şişman, M. (2002). Öğretmenliğe Giriş, PegemA Yayıncılık, Ankara.

Tirmizî, Ebû İsa Muhammed b. İsa. (1987). El-Câmiu's-Sahîh, I-V, Beyrut.

Topbaş, E. (2013). Montessori Yöntemiyle Çocuk Eğitimi, Panama Yayıncılık, Ankara.

Ünalın, S. & Öztürk, H. (2008). "İslamiyet'ten Önce Türkler'de Eğitim ve Öğretim," Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 13 (2), ss. 89-109.

Vural, B. (2004). Öğrenci Merkezli Eğitim ve Çoklu Zeka, Hayat Yayınları, İstanbul.

Vuslat, O. – A. Akyol Köksal (2006). "Çocuk Eğitiminde Montessori Yaklaşımı", Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 15, (1), Adana, ss. 243-256.

Yılmaz, H. – M. Akif Kılavuz (2009). "Örgün ve Yaygın Eğitimde Öğrenenlerin İhtiyaçları Doğrultusunda Din Eğitimi ve Öğretimi", Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 18, (2), Bursa, ss. 123-139.